

mint munkájának alapvető célját jelöli meg. Ezzel és könyvének címével is a magyar romantika kezdeteinek monografikus feldolgozását ígéri, valójában ennél kevesebbet, illetve mást kapunk. Ha az első fejezetben alkalmazott módszerét, vagyis az összefüggések felvázolását folytatná, illetve ezt tágítaná tovább, akkor jobban kirajzolódott volna a szintézis, a romantika kezdeteiről alkotott képe áttekinthetőbb, értelmezése egyértelműbb lett volna. Így ugyanis az egységek, kötetének egyes fejezetei nincsenek eléggé a fejlődés menetébe ágyazva, az összefüggések kellőképpen kifejtve, ezért a könyv gondolatmenete töredezett. Szerencsésebb lett volna, ha nem köti magát az írói pályaszakaszok – Kölcsey, Szemere, Katona, Kisfaludy Károly és a korabeli drámaírók – szűk kereteihez. Ha viszont munkájának nagyobb részében a portrészertű megközelítésre vállalkozott, nem érthetünk egyet azzal, hogy Berzsenyi és Kisfaludy Sándor munkásságának problémáit pusztán futólagosan érinti. Főleg Berzsenyi költészetének romantikus elemeivel kellett volna mélyrehatóbban foglalkoznia, hogy a fejlődési folyamat történetileg is világosabb legyen. Annál is inkább, mert ő maga is azt jelzi előszavában, hogy „nem a magyar romantika irányzatának indulását próbálja jellemezni, hanem a nyelvújítás korának utolsó évtizedében kibontakozó *romantikus jelenségeket*”, tehát az átmeneti típusokra kellett volna nagyobb figyelmet fordítania. Ezt tekintetbe véve, Berzsenyivel kapcsolatban nem elégedhetünk meg csupán azokkal az utalásokkal, amelyek Kölcsey kritikájának elemzése során merültek fel.

Ha a szerző a kialakulási folyamat feltárását következetesen megvalósítja – ezt ígéri az előszóban –, akkor a témakörökhöz szervesen hozzátartozó, kikerülhetetlen problémák nem estek volna látókörén kívülre. A magyar romantikának éppen a legkorábbi szakaszát vizsgáló munkában Rohonyi elzárkózik – a rövid első fejezeten és a két folyóiratot, az Erdélyi Muzéumot és a Tudományos Gyűjteményt bemutató részeket kívül – minden másjellegű hatás és előzmény bemutatásától, és a romantikát szinte kizárólagos értékmérőnek tekinti. Ha legalább vázlatosan tisztázta volna a nem kifejezetten romantikus, időben már korábban is ható és a romantika felé mutató tényezőket, például a szentimentalizmus és a romantika, a felvilágosodás és a romantika kapcsolatát, és következtetéseit a megfelelő helyeken felhasználja, nem kényszerült volna például a „szubjektív romantika” (262.) vitatható és valójában ki sem fejtett kategóriájának alkalmazására. Más vonatkozásban is elmondhatjuk, hogy sűrűn él olyan egyénies terminus technicusokkal, amelyeket nem fejt ki és nem magyaráz meg.

Azt a hiányérzetünket, amely a romantika előzményeinek a mellőzésből adódik, a szerző egyik megjegyzése is alátámasztja, de nem

osztatja el: „A magyar romantika kezdeteiről szólva szükségképpen le kell újra szögezünk, hogy az itt tárgyalt jelenségeket, írói pályaszakaszokat a klasszika általános keretein belüli, fejlődéstörténetileg elsőrangú jelentőséget hordozó tendenciákként tekintettük, amelyek akkor még nem hoznak létre *összességükben* új irányzat-struktúrát”. Az általa is hangsúlyozott szintézis-igény – mégha ezt kizárólagosan a romantikára érti is – ebben az évtizedben (1810–1820) még feltételezi, sőt szükségessé teszi az előzmények bekapcsolását a vizsgálat körébe.

Rohonyi Zoltán *Kölcsey Ferenc életműve* című monográfiáját szintén a szakirodalom alapos ismerete jellemzi. Szauder József 1955-ben megjelent monográfiája óta nem történt kísérlet az életmű teljes felmérésére és összefoglalására, de számos részlettanulmány született ebből a témakörből. Rohonyinak így alkalma nyílt arra, hogy az utóbbi két évtized Kölcsey-irodalmát is felhasználva az eddigi kutatások eredményeit végiggondolja és összegezze. A kismonográfia, már terjedelmi okok miatt sem adhatott azonban lehetőséget arra, hogy Kölcsey munkásságát a teljesség igényével mutassa be. Talán ezzel magyarázható, hogy Kölcsey portréjában a költővel szemben elsősorban a gondolkodót, a magyar romantikus esztétikai irodalom egyik megteremtőjét állította előtérbe. Erre az is inspirálhatta, hogy 1968-ban Szauder József nagy terjedelmű, gazdag tartalmú kötetben tette közzé Kölcsey 1809–1811 közötti ifjúkori – korábban ismeretlen – írásait, és azóta az irodalomtörténet is elsősorban filozófiai, esztétikai vonatkozásban foglalkozott Kölcsey munkásságával, főleg Szauder József, Szuromi Lajos, Fenyő István tanulmányaiban.

Kölcsey életútját, költészetének, irodalmi tevékenységének fejlődését és közéleti szereplését bőséges anyaggal dokumentálja Rohonyi, sőt néha az az érzésünk, hogy ha takarékosabban gazdálkodna az idézetekkel, meggyőzőbb lenne.

A pályakép felvázolásánál némi arányeltolódást tapasztalunk. Kölcsey munkásságának első szakaszával, a későbbi periódusok rovására, többit foglalkozik. Talán a Kölcsey-irodalom mai orientációja, másrészt a szerzőnek a magyar romantika kezdeteihez kapcsolódó érdeklődése magyarázza ezt. Monográfiájában kidolgozatlan marad Kölcsey életének utolsó szakasza, például az országgyűlési követségről való lemondása. Nagyobb figyelmet érdemelt volna az Országgyűlési napló mint irodalmi értékű önálló mű. Az is szembeűnő, hogy Rohonyi, aki az életművet – néha vitatható elfogultsággal – a romantika szemszögéből elemezte, nem mindig aknáztá ki az adódó lehetőségeket, és az utolsó években írt elbeszélésekből például, ahol „... a mese romantikája is jobban előtérbe lép” (Horváth János), csak a társadalombírálati tendenciát emeli ki.

Itt kell utalnunk arra az előző könyvvel kapcsolatban már érintett problémára is, amely a Kölcsey-monográfiában is visszatér. Ebben a munkában bőven hivatkozik a Kölcseyt ért hatásokra – a külföldi, filozófiai, esztétikai, és a hazai, Kazinczyhoz, Szemeréhez, Döbrentéhez fűződő viszonyára. De azt a problémát, hogy Kölcsey romantikája mennyiben kapcsolódik a szentimentalizmushoz mint előzményhez, itt sem oldja meg, sőt a kérdés kidolgozatlansága itt még élesebben megmutatkozik. A kismonográfia első fejezetének címe ugyan az, hogy „Lélekvesztő szentimentalizmus” – a kifejezést maga Kölcsey használja egyik levelében –, de magát a szentimentalizmus problematikáját teljesen megkerüli, és ismét a „szubjektív romantika” kategóriáját használja, mintegy a szentimentalizmus szinonimájaként. Ez az eljárás azért is vitatható, mert a szakirodalom egyértelműen és meggyőzően tisztázta már korábban is, hogy Kölcsey költészetének korai szakaszában milyen fontos szerepe volt a szentimentalizmusnak. A „sentimental-lirisch”, a „szentimental” jelzők magára vonatkoztatva többször visszatérnek Kölcsey leveleiben is, sőt Szemere Pálhoz írott híres önéletrajzában (Pozsony, március 20, 1833.) azért számolt be 11 éves korában átélt szerelméről, mert „e vonás a későbbi kifejlett szentimentalizmusomra nézve neked kulcsot adhat”.

Rohonyi Zoltán könyve vitára vagy továbbgondolásra készítő megállapításaival együtt arra is felhívja a figyelmet, hogy Szauder monográfiájának megjelenése óta eltelt két évtized Kölcsey-kutatásának eredményeit időszerű volna egy új és korszerű szintézisben összefoglalni és megírni.

UGRIN ARANKA

**CZIGÁNY LÓRÁNT: A MAGYAR IRODALOM
FOGADTATÁSA
A VIKTORIÁNUS ANGLIÁBAN. 1830–1914**

(Akadémiai, 1976. – Irodalomtörténeti füzetek)

Erős a csábítás, hogy az előttem fekvő könyv ismertetését köz-
helyekkel kezdjem. Szinte kötelező ilyenkor irodalmunk ismeretlen-
ségéről, a külföld – legyünk pontosak: egyre inkább a nyugati félteke –
érdektelenségéről panaszkodni, de ugyancsak szokásos a kérdés hát-
terének, valamint a korszak történetének áttekintése. A közhelyekkel
szembeni természetes ellenézés viszont azt írná elő, hogy mindezt